

Raffai **J**udit

Vasbarát, Rózsás Panni, Szekfű Margit. Térségünk magyar nyelven lejegyzett legrégebbi népmeséi

Benedek Katalin (szerk): *A tengeri kisasszony. Ipolyi Arnold kéziratos folklórgyűjteménye egész Magyarországról (1846–1858)*. Budapest, Balassi Kiadó, 2006 (Magyar népköltészet tára VI., A Néprajzi Múzeum forráskiadványai)

Ipolyi Arnold kéziratos folklórgyűjteményének a múlt év végén történt kritikai kiadásával a magyar folklorisztika nagyon régi adósságát törlesztette. A Benedek Katalin által gondozott, *A tengeri kisasszony. Ipolyi Arnold kéziratos folklórgyűjteménye egész Magyarországról (1846–1858)* című kötet megjelenésével a XIX. századi magyar folklorisztikai tudománytörténet egyik legjelentősebb gyűjteménye látott napvilágot.

Ipolyi Arnold (1823–1886) a Kisfaludy Társaság 1846-os felhívásának hatására alakította ki paptársaiból, barátaiból, tanítványaiból stb. azt a gyűjtőhálózatot, amely a XIX. század egyik legnagyobb folklór-szöveggyűjteményét hozta létre. A népmesék, mondák, népszokások, játékok lejegyzésével célja a magyar mitológia rekonstruálása volt. Így Ipolyi ennek a gyűjtésnek az adatait részben bedolgozta – a Grimm testvérek *Deutsche Mythologie* (1835) mintájára készített – a *Magyar Mythologia* (1854) című munkájába, de a szövegek többsége a múlt év végéig nem volt hozzáférhető. Kivételt képeznek azok a mesék (128 szöveg), amelyek Kálmány Lajos gondozásában *Ipolyi Arnold népmesegyűjteménye* címen a Magyar Népköltészeti Gyűjtemény XIII. köteteként 1914-ben megjelentek. A többi szöveget a budapesti Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárában tárolták EA 2958 számon. A kézirattal az 1950-es években behatóbban Kovács Ágnes foglalkozott. Alapos munkával visszaállította az Ipolyi-kézirat sorrendjét, valamint megállapította számos szöveg származási helyét, gyűjtőjét, gyűjtési idejét.

A tengeri kisasszony. Ipolyi Arnold kéziratos folklórgyűjteménye egész Magyarországáról című kötet az Ipolyi-hagyaték 756 szövegét teszi közzé, a Kovács Ágnes által meghatározott sorrendben, feltüntetve a kézirat eredeti lapszámozását, a gyűjtés adatait. A kötetet szerkesztő Benedek Katalin a szövegekhez tartozó jegyzetekben feltünteti az egyes szövegek előfordulási helyét a *Magyar Mythologia* című munkában, valamint a Kálmány Lajos által már megjelentetett kötetben. A kötet végén személynév- és földrajzi mutató található, valamint a tartalomjegyzékben a szövegek nemzetközi típuszámait is megtalálhatjuk. A kötet elején Benedek Katalinnak a kéziratot és a szerkesztési alapelveket ismertető bevezetője mellett helyet kapott Kovács Ágnes *Ipolyi Arnold folklórgyűjteménye a Néprajzi Múzeum kézirategyűjteményében* című tanulmánya is, amely 1956-ban a Néprajzi Értesítőben (XXXVIII. 223–260.) már megjelent. Újraközlésével teljessé válik a kézirat történeti áttekintése is.

A kötet (kézirat) első felében az 1843 és 1853 között Csallóközben és az északpalóc területen gyűjtött anyag, a második részben pedig a Szeged környékéről származó – 1853 és 1858 között lejegyzett – népmesék, hiedelemmondák, valamint népszokások, gyerekjátékok találhatók. Különösen jelentősek számunkra ebben a részben a vidékünkéről lejegyzett szövegek. A Vajdaság területéről egy Törökkanizsáról származó hiedelemmondát és egy Szegeden gyűjtött, a Horgos melletti Kunos-tó dombjainak eredetéről szóló mondát és három magyarkanizsai népmesét találhatunk. Ez a három magyarkanizsai szöveg, a *Vasbarát*, *Rózsás Panni*, *Székfü Margit*, az első, vajdasági gyűjtőhellyel rendelkező magyar nyelven lejegyzett népmeseszövegünk. Mindhárom mesét Magyarkanizsán – 1853 és 1858 között – gyűjtötte az eddig teljesen ismeretlen Zsoldos József, aki Ipolyi munkatársának, a szegedi piarista gimnázium tanárának, Csaplár Benedeknek (Dunaszerdahely, 1821–Budapest, 1906) volt a tanítványa. A szövegek három tündérmese (MNK^x302A^x Az ólomfejű barát, AaTh 403A A gyöngyöt síró és rózsát nevető lány, AaTh 451 A hét holló) vázlatos leírását tartalmazzák.

Csak remélni tudjuk, hogy ez az Ipolyi-kézirat megjelentetése ösztönzően hat a budapesti Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárában tárolt hasonló sorsú vajdasági gyűjtőhellyel megjelölt szövegeket is tartalmazó kéziratok megjelentetésére. Gondolunk itt az egyik legnagyobb folkloristánk, Kálmány Lajos kiadatlan formában lévő gyűjtéseire, elsősorban az *Alföldi gyűjtés* című kéziratarára, amely sohasem jelent meg, habár – a Kálmányhoz írt Sebestyén Gyula-levelek szerint – 1914-ben már kiadásra kész állapotban várta, hogy a Magyar Népköltészeti Gyűjtemény című sorozat részeként napvilágot lásson.